

Тетяна КОЖУШКІНА,
orcid.org/0000-0002-6114-1849
аспірант кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля
(Дніпро, Україна) sv.nakhod@gmail.com

ДІЄВІСТЬ ФОРМ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Стаття присвячена аналізу дієвості форм позааудиторної роботи у процесі формування культури міжособистісної взаємодії студентів педагогічного коледжу під час їх фахової підготовки. Аналіз психолого-педагогічних досліджень дав змогу констатувати, що проблема формування культури міжособистісної взаємодії як педагогічне явище розглядається науковцями двовекторно: у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, у виховній діяльності вищого навчального закладу. Поза увагою вчених залишилося питання вивчення потенціалу позааудиторних форм роботи у формуванні культури міжособистісної взаємодії саме у студентів педагогічного коледжу.

Виходячи з того, що позааудиторна робота з формування культури міжособистісної взаємодії в нашому дослідженні розглядається як необхідний компонент загального процесу фахової підготовки студентів педагогічного коледжу, який за умов узгодженої діяльності всіх суб'єктів педагогічного процесу скерований на задоволення пізнавальних і культурних потреб студентів, усебічний розвиток їхніх індивідуальних творчих потенцій, запропоновано використання таких її форм, як: участь у педагогічному клубі "Unity", предметних гуртках, волонтерському русі; організація та забезпечення вторинної зайнятості студентів; зустрічі із провідними педагогами; try advertising; networking; coaching та tutoring, педагогічна практика.

Зроблено висновок, що використання технологій coaching, tutoring, try advertising, networking сприяло підвищенню результативності навчання в галузі культури міжособистісної взаємодії; у процесі професійно-педагогічної практики відбулося закріплення й удосконалення сформованих на попередніх етапах навичок і умінь міжособистісної взаємодії, що стало підґрунтям для здійснення культурно-комунікативної діяльності студентів педагогічного коледжу; діяльність клубу "Unity" допомогла підвищити якість підготовки кваліфікованих фахівців у галузі теорії та практики оволодіння культурою міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: культура міжособистісної взаємодії, позааудиторні форми роботи, педагогічний коледж, coaching, tutoring, tryadvertising, networking, педагогічна практика, студентський клуб "Unity".

Tetiana KOZHUSHKINA,
orcid.org/0000-0002-6114-1849
Postgraduate Student of the Department of Pedagogy and Psychology
Alfred Nobel University
(Dnipro, Ukraine) sv.nakhod@gmail.com

EFFECTIVENESS OF FORMS OF EXTRA-CURRICULAR WORK IN THE PROCESS OF FORMING A CULTURE OF INTERPERSONAL INTERACTION OF STUDENTS OF THE PEDAGOGICAL COLLEGE

The article is devoted to the analysis of the efficacy of forms of extra-curriculum work in the process of forming the culture of interpersonal interaction of students of the pedagogical college during their professional training. The analysis of psychological and pedagogical research has made it possible to state that the problem of forming the culture of interpersonal interaction as a pedagogical phenomenon is considered by scientists in two-vectors: in the process of professional training of future specialists; in the educational activity of a higher educational institution. Outside the attention of scientists there remains the question of studying the potential of extra-curriculum forms of work in shaping the culture of interpersonal interaction precisely with students of the pedagogical college.

Proceeding from the fact that extra-curriculum work on the formation of the culture of interpersonal interaction in our study is considered as a necessary component of the overall process of professional training of students of the pedagogical college, which, in the condition of coordinated activity of all subjects of the pedagogical process, is directed at satisfying the cognitive and cultural needs of students, the comprehensive development of their individual creative potentials, the use of such forms is offered: participation in the pedagogical club "Unity", subject circles, volunteer movement; organization and provision of secondary employment of students; meetings with leading teachers; try advertising; networking; coaching and tutoring, pedagogical practice.

It was concluded that the use of coaching, tutoring, try advertising, networking technologies contributed to increasing the effectiveness of learning in the field of interpersonal culture; in the process of pedagogical practice there was consolidation and improvement of the skills and abilities of interpersonal interaction formed at the previous stages, which became the basis for carrying out of cultural and communicative activity of students of the pedagogical college; the activities of the club "Unity" helped to improve the quality of training of qualified specialists in the field of theory and practice of mastering the culture of interpersonal interaction.

Key words: *culture of interpersonal interaction, forms of extra-curriculum work, pedagogical college, coaching, tutoring, try advertising, networking, pedagogical practice, student club "Unity".*

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціально-економічної та політичної трансформації суспільства все більше усвідомлюється потреба в педагогах нового типу, які мають високий рівень культури, освіченості, інтелігентності, професійної компетентності; здатні та готові ввести дитину у світ культури, навчити її бачити, відчувати, адаптуватися в соціумі. Для виконання замовлення з підготовки таких спеціалістів відповідно до вимог часу і Державних освітніх стандартів освітні установи повинні забезпечити необхідні умови для створення динамічного інтегративного комплексу фахової підготовки, ресурси якого спрямовані на успішне формування культури міжособистісної взаємодії випускників. У цьому контексті очевидний інтерес становить позааудиторна діяльність педагогічного навчального закладу як одна з підсистем професійної соціалізації та саморозвитку особистості майбутнього вчителя.

Мета статті – висвітлення потенціалу форм позааудиторної роботи у формуванні культури міжособистісної взаємодії у студентів педагогічного коледжу у процесі їх фахової підготовки.

Аналіз досліджень. Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел засвідчив деякі здобутки у вивченні значущості позааудиторної роботи у формуванні культури міжособистісної взаємодії студентів. Заслужують на увагу роботи таких українських вчених, як: В. Коваль (виховання культури міжособистісних відносин студентів університету в позааудиторній діяльності) (Коваль, 2009: 20), О. Марина (формування міжособистісних відносин студентів-першокурсників у навчально-виховному процесі педагогічного університету) (Марина, 2010: 5), Л. Мохнар (виховання культури міжособистісної взаємодії курсантів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів системи МНС України) (Мохнар, 2013: 112), Н. Остапчук (формування в майбутніх педагогів готовності до особистісного типу спілкування) (Остапчук, 2014: 82), Н. Руденко (формування міжособистісних взаємин студентів вищих технічних навчальних закладів у позанавчальній виховній роботі на засадах гендерного підходу) (Руденко, 2012: 8), О. Яструб (формування культури міжособистісної взаємодії в майбутніх учителів початкової школи

в позааудиторній роботі) (Яструб, 2014: 85) та ін. Науковці розглядають різні аспекти досліджуваного питання переважно двовекторно: 1) у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, 2) у виховній діяльності ЗВО. Поза увагою вчених залишилося питання розгляду потенціалу позааудиторних форм роботи у формуванні культури міжособистісної взаємодії саме у студентів педагогічного коледжу.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з того, що позааудиторна робота з формування культури міжособистісної взаємодії в нашому дослідженні розглядається як необхідний компонент загального процесу фахової підготовки студентів педагогічного коледжу, який за умов узгодженої діяльності всіх суб'єктів педагогічного процесу скерований на задоволення пізнавальних і культурних потреб студентів, усебічний розвиток їхніх індивідуальних творчих потенцій, запропоновано використання таких її форм, як: участь у педагогічному клубі "Unity", предметних гуртках, волонтерському русі; організація та забезпечення вторинної зайнятості студентів; зустрічі із провідними педагогами; try advertising; networking; coaching і tutoring, педагогічна практика. Зупинимось докладніше на деяких із них.

Технології *coaching і tutoring*. Coaching – процес, що включає розкриття та використання сильних сторін людей, допомогу їм у подоланні особистих бар'єрів і обмежень у досягненні кращих результатів, а також підвищення результативності їх роботи в команді (Дилс, 2004: 78). Відмінність від класичного тренінгу і класичного консультування полягає в тому, що coach шукає рішення спільно із клієнтами (окремою людиною або колективом, командою), допомагаючи їм діяти продуктивно і максимально реалізовувати свої здібності. Це партнер, що актуалізує за допомогою відкритих питань, звернених до внутрішніх ресурсів, суб'єктну активність майбутнього професіонала в досягненні успіху та супроводжує його в довгостроковому індивідуально-особистісному розвитку. Стимулюючи рефлексію освітніх і життєвих потреб, цілей, потенційних можливостей та індивідуальних особливостей студентів, coach створює умови для самостійної успішної, компетентної діяльності,

для проєктування індивідуального освітнього маршруту в оптимальні терміни в конкретній предметній галузі. Принципова позиція coach: зміни та розвиток не тільки можливі, але і неминучі; для цього в кожного є всі необхідні ресурси; необхідно бачити у студентах тільки хороше та спиратися на це; кожен робить у даній ситуації найкращий вибір для себе; в основі будь-якої дії – позитивний намір. Методи, яким віддається перевага: коучинг-технології; бесіда за допомогою відкритих і «сильних» питань, сходи питань за логічними рівнями та сходи (піраміда, спіраль) досягнень; метод глибинного слухання; колесо життєвого балансу; шкалування; лінії часу; мозковий штурм, word safe тощо.

Tutor (від англ. – «спостерігаю», «пкікуюся») – радник, наставник, консультант студента, що допомагає у формуванні і коригуванні його індивідуальної освітньої програми, супроводжує рух за нею, сприяє самовизначенню, самоосвіті, самооцінці, аналізу та визначенню способу використання результату освітнього процесу (Дилс, 2004). Завдання тьюторського консультування: 1) індивідуальний супровід кожного студента від задуму і початку освоєння майбутньої культурно-комунікативної професійної діяльності до оформлення образу «Я-професійне» відповідно до професіограми фахівця; 2) сприяння у виборі і реалізації індивідуальних траєкторій навчально-пізнавальної та навчально-професійної діяльності в освітньому середовищі; 3) допомога у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності; 4) підтримка у процесі розвитку ключових і спеціальних компетенцій: освітніх, інтелектуальних, комунікативних, інформаційних, особистісних, правових, професійних; 5) створення умов для професійного самовизначення студента.

На відміну від коуча, тьютор пропонує способи вирішення освітніх проблем студента, діагностуючи його особистісні особливості та визначаючи пізнавальний і творчий потенціал. Принципами тьюторського супроводу є: урахування освітніх потреб і професійних інтересів студентів; залучення їх до процесу навчально-професійної самореалізації; надання допомоги у здійсненні майбутніми фахівцями ціннісних виборів, професійного й особистісного самовизначення. Тьютор спирається на положення, що студент здатен самостійно опанувати знання й уміння культурно-комунікативного характеру, якщо навчання здійснюється під керівництвом педагога з випередженням його актуального стану, але в зоні найближчого розвитку, а змістом навчання є способи вирішення пізнавальних завдань і проблем. Зважаючи на це, до методів, яким тьютор віддає перевагу, належать: метод

ситуативних завдань, проблемний виклад матеріалу, проблемно-пошукове, проблемно-дослідне, імітаційно-ігрове навчання, навчальна дискусія, метод проєктів, мозковий штурм, метод критичного мислення.

Щодо технології *try advertising* зазначаємо, що це порівняно нове поняття в маркетингу, яке полягає в тому, що споживач перед купівлею товару/послуги має унікальну можливість ознайомитися з ним/нею детально за допомогою тестового використання. У контексті нашого дослідження ця форма позааудиторної роботи передбачала проведення студентами педагогічного коледжу відкритих занять для потенційних учнів та їхніх батьків, метою яких є формування інтересу до особистості майбутнього педагога через отримані враження. Після таких занять з'являється стимул навчатися в цього педагога, підвищується впевненість майбутнього фахівця у власних можливостях, розвиваються вміння самопрезентації, що входять до складу інтерактивної групи вмінь культури міжособистісної взаємодії.

Серед ефективних інструментів педагогічного маркетингу педагога Нової української школи виокремлюємо *networking*, що мав на меті застосування мережевих технологій для налагодження ділових контактів та створення відносин, які в майбутньому можуть перерости в партнерство та співпрацю. Мережева взаємодія як система зв'язків між суб'єктами мережі здатна впливати на якість освітнього процесу, поліпшувати умови його здійснення, забезпечувати зростання інтелектуального та культурного потенціалу учасників взаємодії, розширювати освітній простір для здобуття якісної освіти. У цьому переліку велике значення надається процесам логістики, зростанню контактів і збагаченню потоків інформації, що сприяють концентрації суб'єкта на особистісних, індивідуально значущих освітніх потребах (Остапчук, 2014).

Грунтуючись на положенні про те, що структура свідомості людини щільно пов'язана зі структурою її діяльності, а безпосередній особистий досвід відіграє провідну роль у формуванні культури міжособистісної взаємодії, значне місце відводимо створенню проблемних педагогічних ситуацій для прояву комунікативних досягнень у поведінці студентів. Джерелом педагогічних ситуацій служила навчально-професійна діяльність студентів у період проходження різних видів *педагогічних практик* (навчальна психологічно-педагогічна практика, педагогічна практика: пробні уроки, практика в літніх оздоровчих таборах, безперервна педагогічна практика). У процесі практичної роботи в соціаль-

них установах різного типу студенти осмислювали власний досвід та досвід інших педагогів, особисто намагалися вирішувати професійні завдання комунікативними засобами, освоювали вміння і навички проектування та конструювання комунікативних зустрічей, вчилися аналізувати комунікативну діяльність різних суб'єктів взаємодії, що сприяло максимальному підвищенню рівня їхньої самостійності та здійсненню переносу наявних знань у нові професійно-педагогічні ситуації.

Потужним засобом формування культури міжособистісної взаємодії вважаємо роботу студентського клубу "Unity", метою створення якого було підвищення якості підготовки студентів педагогічного коледжу, збереження та примноження їхнього інтелектуального та науково-професійного потенціалу. Планом діяльності клубу передбачалося проведення дискусійних зборів, що сприяли підвищенню навчальної мотивації студентів, поглибленню їхніх знань щодо значущості культурно-комунікативної складової частини професії педагога. Так, засідання за темою «Традиції, обряди, звичаї українців: минуле та сучасність» допомогло розібратися у витоках національної культури, важливості збереження та відтворення духовної спадщини в освітніх закладах із метою об'єднання української спільноти та підтримки її життєздатності, формування високого національного ідеалу, гуманістичного за своїм спрямуванням і змістом, багатим за формами і засобами вираження. Проведення мозкового штурму за темою «Чи є у професії педагога майбутнє?» торкнулося важливих питань, пов'язаних зі змінами в нормативній, науковій, освітній та інших сферах підготовки педагогів до виконання своїх обов'язків, зусилля яких будуть спрямовані на навчання та виховання нового покоління дітей – покоління Z. У процесі диспуту на тему «Особливості взаємодії дітей та вчителів в інклюзивному класі» студенти визначали основні проблеми та бар'єри на шляху інклюзивної освіти, серед яких необхідність внесення змін у зміст освіти, адже діти з особливими потребами можуть потребувати формування зовсім інших навичок, ніж навчання за індивідуальною програмою загальноосвітньої середньої школи. За результатами проведеної науково-практичної конференції на тему «Педагоги-реформатори про культуру міжособистісної взаємодії» студенти отримали можливість акумулювати ідеї провідних педагогів щодо виховання культури міжособистісної взаємодії. Цікавим видався диспут на тему «Учні та їх класи у різних країнах світу». Майбутні фахівці підготували презентації та відеогляди навчального процесу молодших школярів

Великобританії, Данії, Фінляндії, Арабських Еміратів, Франції, Китаю, Польщі й інших країн. Проведення науково-практичного семінару «Сучасні трансформації культури міжособистісної взаємодії» мало на меті визначення перспектив і шляхів розвитку досліджуваного феномену.

Вагоме значення в діяльності клубу мала волонтерська робота. Метою благодійної акції «Подаруйте дітям Різдво!» було встановлення зв'язку між дітьми, що перебувають у важкій життєвій ситуації, з людьми, що мають можливість їм допомогти. Ідея акції – надати адресну допомогу тим дітям, які її дійсно потребують. Завдання акції – збір та передача речей, іграшок, взуття, книг, предметів побутової техніки, що мають корисне та цільове призначення у використанні з урахуванням індивідуальних потреб та побажань дітей. У рамках акції «Пошта Діда Мороза» студенти відповідали на листи дітей, що надійшли до відділень «Укрпошти» та були адресовані Діду Морозу.

З метою мотивування та формування позитивного аксіологічного ставлення до майбутньої професійної діяльності, набуття педагогічної майстерності; формування системи уявлень про професійну модель учителя-майстра; удосконалення професійних умінь на рівні педагогічної майстерності, допомоги в усвідомленні наявних проблемних зон в особистісній і професійній сферах, активізації власного творчого потенціалу для членів клубу було проведено тренінг «Крок до педагогічної майстерності». Запрошені тренери познайомили майбутніх фахівців із технікою «Щоденник професійного становлення», метою якої було акцентування уваги студентів на конкретизації когнітивної бази з основ педагогічної майстерності (у контексті педагогічної взаємодії), яка сформувалася в майбутніх учителів під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін (шляхом реалізації інтеграційних процесів), та визначення ціннісних орієнтацій для професійного становлення і зростання в напрямі майстерної організації педагогічної взаємодії. Під час виконання вправ і практичних завдань, роботи у групах студенти самостійно визначили нові акме-віхи, яке розкрилися перед ними після проходження тренінгу.

З огляду на те, що особистісне зростання – це можливість вивчити глибинні настанови та відносини, що є основою власного життєвого досвіду, відповідно до яких особистість функціонує в реальному житті й отримує певні результати, вагоме значення мав «Тренінг особистісного зростання вчителя», проведений на засідання клубу. Для цього було запрошено професійних психологів, кандидатів психологічних наук. Основні завдання цього заходу:

сприяння формуванню психологічної культури педагога; ознайомлення із психологічними основами особистісного зростання; актуалізація потреб позитивних змін особистості педагога для підвищення професіоналізму та продуктивності педагогічної праці; подолання внутрішніх перешкод, що заважають ефективному самовизначенню; використання внутрішніх ресурсів для розкриття творчого потенціалу майбутнього вчителя. Такий тренінг активізував прагнення учасників до самомотивації, самопізнання, самовдосконалення. Учасники заходу отримали можливість вибрати і сформувати нові настанови, які дозволять їм добитися значущих результатів, застосувати вже наявні продуктивні моделі та стратегії поведінки, щоб досягнути цілей у найважливіших сферах власного життя.

Висновки. Отже, зазначимо, що правильність підбору запропонованих форм позааудиторної роботи дала можливість студентам набути первин-

ного практичного досвіду, сформувати навички самостійних дій, сприяла пошуку власного професійного стилю діяльності. Важливою умовою ефективності вищезазначених форм позааудиторної роботи стала систематичність проведення заходів та їхній зв'язок із навчальною та практичною діяльністю. Використання технологій coaching, tutoring, try advertising, networking сприяло підвищенню результативності навчання в галузі культури міжособистісної взаємодії; діяльність клубу "Unity" допомогла підвищити якість підготовки кваліфікованих фахівців у галузі теорії та практики опанування культури міжособистісної взаємодії; у процесі професійно-педагогічної практики відбулося закріплення й удосконалення сформованих на попередніх етапах навичок і умінь міжособистісної взаємодії, що стало підґрунтям для здійснення культурно-комунікативної діяльності студентів педагогічного коледжу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дилтс Р. Коучинг с помощью НЛП. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2004. 256 с.
2. Коваль В. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Серія «Педагогіка, психологія, соціологія». 2009. № 6. С. 19–23.
3. Маріна О. Формування міжособистісних відносин студентів-першокурсників у навчально-виховному процесі педагогічного університету : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Харків, 2010. 188 с.
4. Мохнар Л. Культура міжособистісної взаємодії курсантів як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Національного університету оборони України* : збірник наукових праць. Київ, 2013. Вип. 1. С. 110–115.
5. Остапчук Н. Діагностика рівнів сформованості готовності майбутнього вчителя до особистісного типу спілкування. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : збірник наукових праць. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. Вип. 18. Кн. 2. С. 78–84.
6. Руденко Н. Формування міжособистісних взаємин студентів вищих технічних навчальних закладів у позанавчальній виховній роботі на засадах гендерного підходу : дис. ... кан. пед. наук: 13.00.07. Харків, 2012. 172 с.
7. Яструб О. Сутнісний аналіз поняття культури міжособистісної взаємодії. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія «Педагогічні науки». Луцьк, 2014. № 8 (285). С. 81–87.

REFERENCES

1. Dilts, R. Kouching s pomoschyu NLP [From Coach to Awakener]. 2004, 256 p. [in Russian].
2. Koval, V. Yu. Systema pozaaudytornoj diialnosti studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [System of extra-curricular work students of higher educational institutions]. *Pedahohika, psykhohohiia, sotsiolohiia*. – Donetsk: Naukovi pratsi DNTU, 2009, 6, pp. 19–23. [in Ukrainian].
3. Marina, O. V. Formuvannia mizhosobystisnykh vidnosyn studentiv-pershokursnykiv u navchalno-vychovnomu protsesi pedahohichnoho universytetu. Dys. kand. ped. nauk [Formation of interpersonal relations of students- first-year students in the educational process of pedagogical university. Dis. cand. ped. sciences]. Kharkiv, 2010, 188 p. [In Ukrainian].
4. Mokhnar, L.I. Kultura mizhosobystisnoi vzaemodii kursantiv yak psykhologo-pedahohichna problema [The culture of interpersonal interaction of cadets as a psychological and pedagogical problem]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy* [Bulletin of the National Defense University of Ukraine]. Kyiv, issue 1, 2013, pp. 110–115. [In Ukrainian].
5. Ostapchuk, N. O. Diahnostyka rivniv sformovanosti hotovnosti maibutnoho vchytelia do osobystisnoho typu spilkuvannia. [The Diagnostics of Levels of Future Teachers' Readiness to Personality Type of Intercourse]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. [Theoretical and methodological problems of education of children and youth]. Kirovograd, 2014, 18 (2), pp. 78–84. [In Ukrainian].
6. Rudenko, N. V. Formuvannia mizhosobystisnykh vzaemyn studentiv vyshchych tekhnichnykh navchalnykh zakladiv u pozanavchalnii vykhovnii roboti na zasadakh hendernoho pidkhodu. Dys. kand. ped. nauk [Formation of interpersonal relation of students of higher technical educational institutions in extracurricular educational work on the basis of gender approach. Dis. cand. ped. sciences]. Kharkiv, 2012, 172 p. [In Ukrainian].
7. Yastrub, O. O. Sutnisnyi analiz poniattia kultury mizhosobystisnoi vzaemodii [Essential analysis of the concept of culture of interpersonal interaction]. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. *Pedahohichni nauky* [Scientific herald of the Lesia Ukrainka Eastern European National University. Pedagogical sciences]. Lutsk, 2014, no. 8 (285), pp. 81–87. [In Ukrainian].